NUME, PORECLE, SEMNĂTURI IRONICE ÎN PAGINILE „ACADEMIEI CAŢAVENCU"

OANA CHELARU-MURĂRUŞ
Universitatea din Bucureşti

1. ***Numele proprii şi jocurile de limbaj ale revistei „Academia Caţavencu"***

În peisajul presei româneşti actuale, revista satirică *Academia Caţavencu* s-a individualizat prin creativitatea experimentelor de limbaj, sursă a umorului şi ironiei sale inconfundabile. Alături de proteismul formulelor textuale, utilizate deseori în registru dublu, serios şi parodic, sau de spiritul ludic al asocierilor lexicale, se numără şi tratamentul stilistic original al numelor proprii, aspect semnalat de diverşi comentatori, dar insuficient aprofundat[1].

În lucrarea noastră ne propunem ca, pe baza unui corpus relativ cuprinzător de exemple, selectate din diverse etape de existenţă a revistei (1990−2010), să identificăm şi să clasificăm procedeele predilecte prin care numele proprii reale sau fictive devin semne motivate, dezvoltând sensuri conotative sau ironice.

Este ştiut faptul că numele proprii sunt, în general, bine reprezentate în presă, datorită funcţiei lor referenţiale. Pe de altă parte, presa românească actuală, puternic marcată de oralitate[2], face uz şi abuz de nume proprii, punând în circulaţie hipocoristice, porecle, antroponime trunchiate, familiare, formule de adresare colocviale şi argotice etc. De asemenea, jocurile de cuvinte născute din exploatarea omofoniei dintre numele proprii şi cele comune au devenit un procedeu curent în presa de azi, fiind o strategie de captare a atenţiei în special în titluri[3].

În acest context, este important să delimităm modalităţile originale de folosire a numelor proprii în paginile *Academiei Caţavencu* în raport cu alte publicaţii, cu atât mai mult, cu cât pentru o *revistă de moravuri grele*, declarat satirică, antroponimul poate funcţiona ca un important ingredient al portretului caricatural.

[1] V. Zafiu (2001: 38−39, 46−47, 50−51, 59−61); Stoichiţoiu-Ichim (2006: 329−355), cap. „Un procedeu complex: antonomaza", referirile la revista *Academia Caţavencu* nu sunt numeroase. În recenta carte a lui Dorin N. Uritescu, *Fascinaţia numelui. Studiu al creaţiei lexico-semantice şi stilistice*, Bucureşti, Editura SAIS, 2009, se aprofundează exclusiv problematica antonomazei, prin urmare nu sunt discutate procedeele ludice de generare şi folosire conotativă a numelor proprii, specifice revistei *Academia Caţavencu*.

[2] Un studiu aprofundat al acestui fenomen găsim la Zafiu (2002: 399−430).

[3] Cvasnîi-Cătănescu (2006: 47) semnalează câteva antonomaze inedite în titlurile jurnalistice recente: *Guvernul loveşte cu* ***darabonţul*** (*România liberă*, 2004); *Listele parlamentare măsurate cu «* ***boc-ul****»* (*Adevărul*, 2004) ş.a.

BDD-V864 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 12:47:45 UTC)

2. *Antroponime cu referent real*[1]

O bună parte a exemplelor selectate de noi este alcătuită din nume ale unor persoane publice reale, care fac obiectul caricaturizării sau al satirei jurnaliştilor. Ţinând cont de funcţia specifică pe care o deţin în textul jurnalistic, acestea pot fi clasificate în mai multe grupe.

2.1. Antroponime cu funcţie referenţială

Dat fiind faptul că revista nu are un scop eminamente informativ, ci unul satiric, numele proprii nu sunt utilizate strict ca operatori de identificare şi individualizare (desemnarea unor persoane fără a le descrie sau clasifica), ci dezvoltă deseori şi o funcţie descriptivă (ce trimite la trăsăturile intrinsece ale persoanei), graţie integrării lor în microcontexte semnificative. După cum se ştie, numele istorice pot dezvolta un „fundal descriptiv" (Lyons 1977, I, 7.7.) în baza căruia se pot asocia cu diverse reprezentări ce intervin în interpretarea lor[2].

De exemplu, numele fostului patriarh al României apare în sloganul versificat ***Teoctist şi Ghiţă Dej*** */ Bagă spaima în burgheji* (1997), variantă parodică a unui text similar din epoca stalinistă: *Ana, Luca, Teo, Dej / Bagă spaima în burgheji*. Graţie conexiunilor intertextuale, numele lui Teoctist este, astfel, asociat cu cel al liderilor comunişti de tristă amintire, ceea ce reprezintă o modalitate indirectă de a semnala trecutul politic tulbure al fostului patriarh. Un alt exemplu dintre nenumăratele prezente în paginile revistei: ***Lis*** *gândeşte după posibilităţi* (1997) adaugă la baza descriptivă a numelui propriu (alcătuită dintr-un număr de reprezentări existente în mentalul colectiv despre Viorel Lis, fost primar al Bucureştiului) un element în plus (gândirea limitată), prin reciclarea ironică a unui fragment dintr-un clişeu marxist „de la fiecare după posibilităţi", care este, de altfel, o structură recurentă în presa actuală.[3]

Se poate observa aşadar că textul jurnalistic utilizează masiv nume proprii cu referent de notorietate, ceea ce face ca acestea să nu se mai comporte ca simpli „desemnatori rigizi" (Kleiber 1981: 353 sqq), fără legătură cu personalitatea indivizilor desemnaţi.

În plus, un număr important de prenume şi patronime sunt folosite adesea în forme familiare, specifice limbii vorbite, în cadrul strategiei mai largi de persiflare a persoanelor publice vizate. Am înregistrat, în acest sens, *patronime trunchiate / acronime*, precum şi *forme diminutivate ironice* (hipocoristice aparente) ca:

> ***Cove*** *a ajuns Făt-frumos*! (Gabriel Coveşeanu, 2008); *Iubita lui* ***Bodo*** (Bogdan Mihai, 2008); *Fantezie cu* ***EBA*** (Elena Băsescu, 2009); *ce ar fi putut discuta* ***Hrebe*** *cu Iacubov* (Viorel Hrebenciuc, 2009); ***Ţiri*** *i-a arătat Zânei cornu' surpriză* (Ion Ţiriac, 2010), *Cineva se jucase* (…) *punând capul lui* ***Milică*** *pe corpul lui Ghiţă Mureşan* (Emil Constantinescu, 2008); *candidatul lui* ***nea Nelu*** (Ion Iliescu, 2009); ***Geonache*** (Mircea Geoană, 2009) ş.a.

Preluate sau nu din uzul comun, acestea tind să capete, prin frecvenţă şi transfer de la o publicaţie la alta, statutul unor porecle, deci să actualizeze o funcţie de „rebotezare" a referenţilor. În aceste cazuri, funcţia referenţială a numelor proprii este secondată de cea

---

[1] Pentru discuţiile teoretice legate de raportul referinţă – prezenţa/absenţa sensului numelor proprii, v. Lyons (1977), Kleiber (1981), Gary-Prieur (1994), Jonasson (1994).

[2] Pentru G. Kleiber (1981: 331−333), proprietăţile care leagă numele propriu de referent ţin de *conţinutul* său, în vreme ce *sensul* numelui propriu e reprezentat numai de predicatul de denominaţie „a fi numit N"; cf. şi M. N. Gary-Prieur (1994: 39−40) pentru o distincţie similară.

[3] De exemplu: Oraşe mici, firme mici, buget după posibilităţi (*Capital.ro*, 29 Ianuarie 2004); Revoluţie după posibilităţi (*Gândul*, 25 mai 2006) ş.a.

BDD-V864 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 12:47:45 UTC)

emotivă, întrucât acestea transmit în egală măsură atitudinea subiectivă a vorbitorului faţă de referenţi (situaţie comparabilă cu a numelor comune, cel puţin în cazul diminutivării).

2.2. Antroponime cu funcţie apelativă

Aşa cum observam mai sus, presa actuală solicită frecvent funcţia apelativă a numelor proprii, de preferinţă în registrul popular, colocvial şi argotic. Procedeul ţine nu atât de nevoia ziaristului de a atrage atenţia persoanei purtătoare a numelui, cât de o strategie retorică a textului jurnalistic, de dramatizare a expunerii pentru a trezi interesul cititorilor. Din acest punct de vedere, *Academia Caţavencu* nu face excepţie, ba chiar s-a situat în avangarda acestei tendinţe încă din anii ’90. Folosirea *numelor proprii în vocativ, însoţite sau nu de apelative populare sau colocviale*, încalcă voit normele politeţii negative[1] prin reducerea distanţei dintre interlocutori, adică prin diminuarea importanţei sociale a persoanei publice care face obiectul satirei. Iată câteva exemple relevante:

> ***Bercene**, nu ştiu dacă rezistăm* (Radu Berceanu, 1999, *apud* Zafiu 2001: 47); ***Iliescu**, nu fi trist: banda merge înainte cu alt şef pedeserist!* (Ion Iliescu, 2001); *Vezi, **Adelule**, că tovarăşu’ preşedinte Iliescu avea dreptate?* (Adrian Năstase, 2008); *Adio, **Răduleasco**!* (Mihaela Rădulescu, 2009); ***Crin**, tu te-ai ofilit puţin!* (Crin Antonescu, 2010); ***Bre, Funare,** nu fi trist: vatra merge înainte prin partidul ţărănist!* (Gheorghe Funar,1998); ***Măi Miroane*** (Miron Cozma, 1999, *apud* Zafiu 2001: 47)*; **Băi Boda*** (Iosif Boda, 1999, *apud* Zafiu, idem); ***Nea Quintuse**, e nasol...* (Mircea Ionescu-Quintus, 1999, *apud* Zafiu, idem); ***Bre nea Traiane**, da’ de ce nu i-aţi dat, **dom’le**, şi un cap în gură lu’ Dinescu, sâmbătă seară, la mitingul de la Cetate?* (Traian Băsescu, 2009) ş.a.

2.3. „Rebotezarea” referenţilor: poreclele

În tendinţa generală spre oralitate a discursului jurnalistic se încadrează şi poreclele, caz particular de manifestare a uzului performativ al numelor proprii. Atribuirea unui nume nou, a unei porecle este, de regulă, expresia atitudinii ironice a vorbitorilor, atitudine care s-a manifestat viguros în limbajul popular, precum şi în argouri.[2] Verva satirică a revistei *Academia Caţavencu* este vizibilă în creaţia onomastică, deoarece porecla, prin aspectul său de etichetă reductivă, este unul dintre instrumentele schematizării caricaturale.

Poreclele exploatează, în general, antonomaza de tip „substantiv comun pentru substantiv propriu” − cel mai vechi tipar antonomazic, atestat încă din Antichitate (Uritescu 2009: 29−30)[3] −, precum şi tipul „substantiv propriu pentru un alt substantiv propriu”. În *Academia Caţavencu* sunt puse în circulaţie, ca şi în alte publicaţii, dar cu un plus de inventivitate, porecle preluate din uzul general sau create ad-hoc, care fixează trăsături pregnante de ordin fizic: (…) ***domnu’ Ţapu’**, cunoscut şi ca Emil Constantinescu* (2009), particularităţi de vârstă: *adevărul vorbelor **Bunicuţei*** (Ion Iliescu, 2008), orientări ideologice:

---

[1] Termen consacrat de Penelope Brown şi Stephen Levinson în *Politeness: Some Universals in Language Usage.* Cambridge, Cambridge University Press, 1987.

[2] Un prim inventar al poreclelor din lumea satului găsim în studiul lui Ion-Aureliu Candrea, „Poreclele la români” (1884), republicat în *Iarba fiarelor. Studii de folclor*, Bucureşti, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, Academia Română, Institutul de Istorie şi Teorie Literară G. Călinescu, 2001, p. 149−208.

[3] La Uritescu (op. cit., p. 55, 175, 102, 190) sunt citate exemple de acest tip din Academia Caţavencu, din anii 1991-1993: *Cine i-o fi încântat **Emanaţiei Sale** auzul?* (Ion Iliescu); *Zâmbetul **Actualului** ascunde marile taine ale comunismului cu faţă umană* (Ion Iliescu); *(…) acesta era prim-ministrul **Ciuruitului*** (Nicolae Ceauşescu); ***Odiosul** botezase un instrument de represiune al securităţii cu Radu (de la raze)* (Nicolae Ceauşescu).

BDD-V864 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 12:47:45 UTC)

gaspadin Ilici (…) ***ca un Miciurin pervers*** (Ion Iliescu, 2008), profesiuni: ***Doctoru'*** (Sorin Oprescu, 2009); ***Marinaru'*** (Traian Băsescu, 2009), trăsături morale şi comportamentale, precum nepotismul: *Gabriel* ***Nepoţelea*** (Gabriel Ţepelea, 1996), prostia: (…) ***prostănacul*** *nu ar fi trebuit să-şi amintească cu cine se întâlnea fostul premier* (Mircea Geoană, 2008), spiritul haotic: ***Abramburica*** *protejează plagiatul grosolan* (Ecaterina Andronescu, 2009), autoritarismul: *Poate rezolva doar* ***Zeus*** (Traian Băsescu, 2008); *Asasinarea lui* ***Cezărică*** (Traian Băsescu, 2009), versatilitatea politică: ***Crinu' Balerinu'*** (Crin Antonescu, 2009).

Ne atrage atenţia ineditul unor porecle comice create de jurnalişti, cum ar fi: diminutivarea ridicolă a numelui istoric Cezar (*Cezărică*), sugerând proporţiile discutabile sau tot atât de ridicole ale autoritarismului autohton; porecla *Crinu' Balerinu'*, formată dintr-un prenume şi un substantiv comun, legate prin rimă, tipar ce aminteşte de creaţia onomastică spontană a copiilor; amplificarea stilistică a unor porecle existente în uzul comun fie prin contrastul neaşteptat dintre apelativul reverenţios şi poreclă (*domnu' Ţapu'*), fie prin emfatizarea poreclei cu ajutorul unui apelativ de aceeaşi origine (*gaspadin Ilici*).

Tot în categoria poreclelor create ad-hoc ar putea fi încadrate perifrazele antonomazice, mai opace din punct de vedere referenţial din pricina dependenţei lor de contextul extralingvistic. Astfel *Ion,* ***Draculea de la ape*** (1993, *apud* Uritescu 2009: 294) face aluzie la meseria de inginer hidrotehnist a lui Ion Iliescu; ***nepoţelul mătuşii Tamara***, *Adelu* (2008) – la o relaţie de rudenie invocată de Adrian Năstase pentru a-şi justifica averea; *Adrian Severin,* ***zis agentul H_2O*** (1997) – la un interviu în care politicianul nu a recunoscut formula chimică a apei. Alteori decodarea solicită mecanisme intertextuale, ca în *Ticu Dumitrescu,* ***spaima cucurbitaceelor*** (1997) – sintagmă împrumutată din G.Topîrceanu, aluzie la „Legea deconspirării Securităţii" promovată de fostul deţinut politic; sau în ***Retezatul presei noastre***, *dl. Cristoiu* (1999, *apud* Uritescu 2009: 176) – parodie a formulei devenite şablon *Sadoveanu, Ceahlăul prozei româneşti*[1].

2.4. Antroponime cu funcţie conotativă

Uzul conotativ al numelor proprii este foarte extins în revista *Academia Caţavencu*, fiind legat mai ales de diferitele forme ale antonomazei.

Antonomaza unui nume propriu pentru un nume comun este cel mai bine reprezentată. Această folosire metaforică a numelor proprii presupune transferul unor proprietăţi ale referentului iniţial către referentul discursiv (Jonasson 1994: 26). Factorii care condiţionează transferul sunt *notorietatea* referentului iniţial, *motivarea* selecţiei pe baza căreia acesta devine un *model prototipic*, la care pot fi raportaţi prin asemănare referenţii discursivi (Fulea 2002a: 338−340).

Acest tip de antonomază se poate realiza fie (1) *în prezenţa articolului hotărât*, fie (2) *prin pluralizare*:

> (1) *logodna* ***patriciului*** (Dinu Patriciu, 1992, *apud* Zafiu 2001: 61); *care dintre noi are mai mult* ***verdeţ*** *în sânge* (Ilie Verdeţ, 1991, *apud* Zafiu, *idem*);
> (2) *să-i apere pe* ***chiţaci*** *şi* ***stănculeşti*** (Mihai Chiţac şi Victor Atanasie Stănculescu, 1999, *apud* Uritescu 2009: 51); *crainicele şi* ***tatulicii*** (Mihai Tatulici, 2005, *apud* Stoichiţoiu Ichim

[1] Câteva exemple de acest tip, extrase din *Academia Caţavencu*, apar la Uritescu, 2009: 189, 195, 223: ***Dărmătorul de biserici*** (Nicolae Ceauşescu, 1993); (…) *a preluat proprietăţile* ***Abuziv-împuşcatului în ceafă*** (Nicolae Ceauşescu, 1993); ***Al III-lea mandat*** *au ieşit în parcul Kiseleff* (Ion Iliescu, 2004).

BDD-V864 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 12:47:45 UTC)

2006: 348); ***Pulitzeri din Carpaţi*** *ce suntem* (Joseph Pulitzer, 2008); *Despre* ***Măruţi*** *numai de bine* (Cătălin Măruţă, 2009)[1].

Antonomaza unui nume propriu pentru un alt nume propriu, des întâlnită în paginile revistei, operează cu analogii între trăsăturile tipice (de regulă negative) ale unor persoane care se bucură de notorietate. Tiparele formale ale acestui tip de antonomază sunt:

(1) *A este B*: ***Andreea Marin*** pentru noi este ***Gabi Firea*** doi. (2008)
(2) *A este / devine un fel de B*: ***Băsescu*** *a devenit* ***un fel de Petrache Lupu***. (2005, *apud* Stoichiţoiu Ichim 2006: 351)
(3) *(A), adică B* (+ /- modificatori): ***Acest Conu Leonida*** *faţă cu* ***micţiunea*** (referire la Ion Diaconescu, 1997); ***Hrebe***, ***Popoviciu*** *de infarct* (Viorel Hrebenciuc, politician + Puiu Popoviciu, afacerist, 2009)[2] ş.a.

O invenţie cu totul aparte a revistei *Academia Caţavencu* o reprezintă folosirea numelor proprii pentru a eticheta diverse declaraţii inepte, ridicole sau inadecvate ale unor persoane publice. În acest scop revista a introdus în primă fază rubrica *Bula demnitarului* (un top caricatural al declaraţiilor politice), ulterior şi *Bula mondenarului* (o ierarhizare a stupidităţii din lumea mondenă). În aceste rubrici, numele proprii funcţionează ca nişte forme originale de antonomază care transferă o trăsătură prototipică a unei persoane asupra alteia, cu excepţia situaţiei în care eticheta categoriei coincide cu autorul textului citat:

Categoria din puţul gândirii lui ***Emil Bobu*** (anii ’90); *Categoria* ***Emil Bombou*** (cu referire la Adrian Năstase, poreclit *Bombonel*, 2009); *Categoria* ***Ion Iliescu****;* ***Categoria garantat Vanghele*** (2010); *Categoria* ***Maşina Tîmpului − Monica Columbeanu*** (fost şofer); *Categoria* ***Tudor Chirilă − Andreea Marin*** (2010) etc.

Derivatele şi compusele antonomazice constituie o altă specialitate a jurnaliştilor de la *Academia Caţavencu*, care se dovedesc extrem de ingenioşi pe terenul creaţiei lexicale de orice tip. Familiile lexicale formate de la o bază onomastică au o încărcătură ironică superioară antonomazei clasice (creată prin articulare sau pluralizare), tocmai prin faptul că numele propriu este supus în mai mare măsură tratamentului unui nume comun, iar trăsătura prototipică a referentului vizat îşi sporeşte vizibilitatea şi pregnanţa direct proporţional cu numărul derivatelor unei familii. Iată câteva exemple dintre sutele de creaţii lexicale din paginile revistei:

*regimul burghezo-****moşiliesc*** (adj. *moşiliesc* < moş + Ion Iliescu, 1996); *cuvântul care* ***emileşte*** (vb. *a emili* < Emil Constantinescu, 1998); *cuvântul care* ***cozmuieşte*** (vb. *a cozmui* < Miron Cozma, 1999); ***Tăriceniştii*** *au ieşit la cules de Crini* (subst. *tăricenist* < Călin Popescu-Tăriceanu, 2009); ***cezarica*** *lui îngâmfare* (adj. *cezaric* < Cezar, aluzie la Traian Băsescu, 2009) ş.a.

[1] Semantica antonomazei trebuie reconstruită de la caz la caz, în funcţie de conexiunile imprevizibile pe care le fac jurnaliştii. În ultimul exemplu, pluralul nu mai are o funcţie generalizatoare, ci exploatează ludic omofonia cu substantivul comun *morţi* pe care îl înlocuieşte în zicala respectivă (*De morţi numai de bine*), pentru a ridiculiza situaţia în care, alături de genericul emisiunii „Happy hour”, apărea în mod nepotrivit pe ecranul televizorului anunţul morţii actorului Gheorghe Dinică.

[2] Structura ultimului exemplu pare obscură în afara contextului extralingvistic: în fapt, relaţia sintactică nu este de apoziţionare, ci de condensare a unor enunţuri. Se sugerează complicitatea de interese dintre cei doi, respectiv pretinsa îmbolnăvire a lui Viorel Hrebenciuc în momentul arestării omului de afaceri Puiu Popoviciu.

BDD-V864 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 12:47:45 UTC)

3. *Semnăturile jurnalistului: pseudonimele*

Aşa cum observa Rodica Zafiu (2001: 38−40), pseudonimele din presa actuală, mai cu seamă cele folosite din abundenţă în revista *Academia Caţavencu*, nu sunt numai măşti ale autorului (create prin simplă anagramare), ci dezvoltă funcţii textuale mai complexe, legate de tipul rubricii şi chiar de subiectul tratat. *Academia Caţavencu* s-a situat în avangarda acestei orientări încă din anii ’90, creând o rubricaţie originală, cu semnături fixe sau variabile, care devin parte componentă a unui *câmp textual* ce include uneori şi titlul. Relaţia semnăturii cu tema articolului sau cu titlul poate fi una motivată semantic sau una ludic-aluzivă, integrată în textura densă a satirei: de ex. ***Nepoţii căpitanului Grant*** este semnătura unui articol pe tema nepotismului (1996); un articol despre Corneliu Vadim Tudor este semnat ***Spitalul de tribuni*** (1996), sugerând astfel insanitatea persoanei în discuţie; articolul intitulat metaforic *Limba de şpan* (1996) este semnat paradoxal ***Cultivatorii de şpanac*** ş.a.m.d.

Invenţia pseudonimelor, tipologia acestora, funcţia lor aparte în textualizare constituie, în opinia noastră, unul dintre aspectele cele mai originale ale folosirii numelor fictive în revista pe care o analizăm. Pentru a ilustra bogăţia creaţiei onomastice de acest tip, propunem în continuare o clasificare a exemplelor.

3.1. Semnături individuale

Legat de semnăturile individuale, Rodica Zafiu (2001: 38−40) a observat deja preferinţa jurnaliştilor pentru variate măşti culturale, tratate parodic: personaje mitologice (***Azazel, Mefisto, Mefistofel***), istorice (***Alcibiade, Libarca lui Noe***, ***Socrate, Ştefan cel Mare din parcare*****)**, literare (***Rică Venturiano***). La acestea se adaugă, în funcţie de rubrică sau subiect, nume străine (***doctor Heart, Private Eye***), prenume şi / sau patronime voit banale, care cunosc uneori variaţii de la un număr la altul al revistei şi prin care jurnalistul simulează naivitatea omului simplu ori asumă diferite roluri sociale (***Alexandru Katz / Alecsandru Caţu / Săndel Caţu, Gigi de la Spionaj*** / ***Gigi de la Spionaj S.A.*** / ***Gigi de la Spionaj (racolat de CIA)***, ***Gigi Toteu*** (aglutinare ludică „tot + eu”), ***Mimi***, ***nea Sile, Tetelu*** (cronica *Jurnalul lui Tetelu*), porecle ce fixează trăsături fizice, morale, etnice (***Ambidextru***, ***Monodextru, S.R.Integratu’, Băştinaş, Unguru’***), nume metaforice − embleme ale registrului satiric, coroziv al revistei (***Acciduzzu***, ***Aspida, O viespe de bine***).

3.2. Semnături colective

Semnăturile colective au o accentuată notă umoristică sau ironică, născută din utilizarea câtorva procedee preferate.

Distorsionarea parodică a unor titulaturi ce conţin substantive colective generează semnături *sui-generis* ce se explică, probabil, ca reacţie a jurnalistului faţă de excesul de „colectivism” al epocii comuniste sau faţă de alte forme de autoritarism: ***Comisia de Senzori*** (1996)***, Curtea cu cremă de Justiţie*** (1996), ***Soviete ciuciu*** (1996, despre Ion Iliescu), ***Huiduma de stat*** 1997), ***Garda de fler*** (1997), ***Poliţia presei*** (1997), ***Curtea de Raşpel*** (1998), ***Gospodăria Ridicolă de Producţie*** (2001); ***Muzeul figuranţilor de ceară*** (2001−2008) ş.a.

Structurile antifrastice sunt create, la rândul lor, prin asocieri sintagmatice absurde sau prin coordonări neaşteptate de substantive comune, ca de pildă: ***Biroul de paparazzi, Redacţia Şocuri şi Concursuri*** (1996−97), ***Senatul şi agenturili*** (1996) ş.a.

Coordonările imprevizibile pun în evidenţă asimetria prestigiului cultural al celor două nume − unul celebru şi celălalt voit banal: ***Socrate de la Cadre şi nea Sile de la intersecţie; Socrate de la Cadre şi Mimi, prietena lui*** (1990-1992, exemple *apud* Zafiu, op.cit.) ş.a. O variantă a acestor structuri este construită prin coordonarea unui nume celebru cu un substantiv

BDD-V864 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 12:47:45 UTC)

comun la plural, cu scopul de a ironiza, aşa cum observa Rodica Zafiu, clişeul adeziunilor colective practicat în regimul comunist: ***Socrate, de la cadre şi câţiva patrioţi adevăraţi, pe faţă; Socrate de la Cadre şi ceilalţi din Centrală*** (1990−1992). În schimb, atunci când numele coordonate se bucură de un egal prestigiu cultural, cuplul este aruncat în derizoriu de prezenţa unor modificatori inadecvaţi semantic şi de rima cu caracter aleatoriu, ludic: ***Platon şi Aristotel dând cu soia prin mezel*** (1996) ***/ Platon şi Aristotel mâncând varză de Bruxelles*** (1996) ***/ Platon şi Aristotel dornici de un tulburel*** (1996) ***/ Platon şi Aristotel raşi în cap şi cu cercel*** (1996) ş.a. O situaţie aparte o reprezintă coordonarea a două nume proprii, create parodic de jurnalist prin antonomaza unui substantiv comun, după modelul stilului religios ori tehnico-ştiinţific: *Cuvioşii* ***Pramatie*** *şi* ***Dividendie*** (1996); *Mucenicii* ***Cobzarie*** *şi* ***Pierzanie*** (1996); *Cuvioşii* ***Bujie*** şi ***Injecţie*** (1996); ***Lipide, Glucide*** şi ***Genocide*** (1997) ş.a.

Multitudinea, varietatea şi densitatea stilistică a semnăturilor practicate de jurnalişti, imposibil de inventariat în limitele prezentului articol, conferă revistei *Academia Caţavencu* aspectul unui teatru cu măşti onomastice, ce aminteşte de ingeniozitatea cu care Ion Budai-Deleanu populase subsolurile *Ţiganiadei* cu un număr de personaje-comentatori cu nume extrem de sugestive.

4. *Porecle şi pseudonime create prin procedee ludice*

Jocurile de limbaj sunt, probabil, expresia cea mai fidelă a libertăţii de mişcare, a spiritului nonconformist, a vervei satirice inconfundabile a revistei *Academia Caţavencu*. Spiritul ludic se manifestă atât în crearea poreclelor unor persoane publice, recognoscibile, cât şi a pseudonimelor jurnalistului.

Trei sunt procedeele ludice la care apelează, în mod frecvent, jurnaliştii de la *Academia Caţavencu*: ***deraierea lexicală***[1]***, grefa textuală*** în structuri fixate prin uz şi ***grafiile fanteziste***.

4.1. Porecle şi pseudonime create prin deraiere lexicală

Numele fictive cu o accentuată notă umoristică sunt create prin încrucişarea unui antroponim (mai rar, toponim) cu un substantiv comun. Opţiunea jurnalistului este totdeauna contextuală, iar efectul stilistic, ca şi subtextul ironic al acestora, ar trebui reliefate de la caz la caz. Ne mărginim, ca în limitele prezentului articol, să ilustrăm procedeul cu câteva exemple alese dintre sutele de acelaşi gen:

> ***Androgina*** *Patrichi* (androgin + Gina Patrichi, actriţă, 1996); *procesele* ***butimaniacului*** (Butimanu, moşia lui C.V. Tudor + maniac, 1996); ***Euthanasie*** *Stănculescu* (euthanasie + Victor Atanasie Stănculescu, general de armată, 1998); *Erol* ***Flit*** (Errol Flynn, actor + flit „insecticid”, 1997); *Ana* ***Glandiana*** (Ana Blandiana, poetă + glandă, 1997); ***Dr. Jivagodie*** (Dr. Jivago, personajul lui Boris Pasternak + jigodie, 1997); *Alfred* ***Kitschcok*** (< Alfred Hitchcock, regizor + kitsch, 1996); *Postacii lui Sorin s-au cam* ***Opărescu*** (Sorin Oprescu + a se opări, 2009); ***Pog****romtelecom* (pogrom + Romtelecom, 1997); *Pe modelul piţipoancelor clasice* (…) *Guvernul României a inventat* ***ridzipoanca*** *de stat!* (…) *O chintesenţă a* ***ridziponcelii***. (piţipoancă + Monica Iacob Ridzi, fost ministru, 2009); ***Securică*** *Venturiano* (securist + Rică Venturiano, personaj caragialian, 1998); *Luciano* ***Şpagarotti*** (şpagă + Luciano Pavarotti, cântăreţ de operă, 1997); ***Şpilu*** *Haret* (şpil + Spiru Haret, ministru al educaţiei, 2009); *Viorel* ***Ţepenciuc*** (ţeapă + Viorel Hrebenciuc, politician, 1998) ş.a.

[1] Folosim termenul de *deraiere lexicală* cu sensul de încrucişare glumeaţă a două cuvinte, sens consacrat în lingvistica românească de Alexandru Graur.

BDD-V864 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 12:47:45 UTC)

Procedeul în discuţie este extrem de frecvent în paginile revistei mai ales în anii ’90, după care scade treptat în intensitate, fără a dispărea însă niciodată complet. Se poate observa că, în pofida aparentei monotonii a procedeului, funcţia textuală a acestor creaţii onomastice este destul de variată. Uneori acestea pun în circulaţie noi porecle ale unor persoane publice, pornind de la nume celebre, dar şi de la alte porecle aflate în uz: de ex. *Leonardo di* ***Ţapio*** (Leonardo di Caprio, actor + ***Ţapul***, poreclă a lui Emil Constantinescu, 1997). Alteori, astfel de măşti culturale sugerează trăsăturile negative ale unui referentul discursiv: *Luciano* ***Şpagarotti*** (şpagă + Luciano Pavarotti, cântăreţ de operă, 1997, aluzie la un personaj corupt); *Sergiu* ***Celibatache*** (celibat + Sergiu Celibidache, dirijor, 1996, aluzie la anunţul matrimonial ridicol al unui burlac), ori marchează atitudinea discursivă reală sau simulată a celui care semnează articolul: *Iuliu* ***Mâniu*** (mânie + Iuliu Maniu, om politic, 1998); *Leonida* ***Măcelari*** / ***Pistolarii*** / ***Celularii*** (măcelar / pistolar / celular + Leonida Lari, poetă basarabeancă, cunoscută pentru tonalitatea exaltată a intervenţiilor sale publice, 1996-1999). Se remarcă, de asemenea, preferinţa jurnaliştilor pentru variaţiunile pe aceeaşi temă. Astfel, unele nume fictive apar în variante în funcţie de intenţia satirică, de ex. Boris Elţîn apare cu două porecle care vizează acelaşi defect (darul beţiei, eventual beţia puterii): *Maia* ***Pileţkaia*** (a se pili + Maia Pliseţkaia, balerină de origine rusă, 1996) şi ***Şpriţaru*** *Boris* (şpriţ + ţar, 1997); numele lui Vartan Arachelian (ziarist şi scriitor) este modificat fonetic în funcţie de trăsăturile vizate ale diverşilor referenţi discursivi: *Vartan* ***Harachirian*** (harachiri, 1996), ***Hartan*** *Arachilian* (hartan, 1998) ş.a. Nu putem exclude, desigur, nici gratuitatea ludică a multora dintre aceste creaţii onomastice.

4.2. Porecle şi pseudonime create prin grefe textuale

Creativitatea jurnaliştilor de la *Academia Caţavencu* se extinde şi asupra clişeelor lexicale / culturale, pe care jurnaliştii le „demontează” cu o dezinvoltură ironică ce descinde, în mare parte, din Urmuz, primul scriitor român care s-a jucat într-o manieră proprie cu frazeologismele. De la locuţiuni şi expresii idiomatice şi până la proverbe, titulaturi, sintagme fixate în limbajele sectoriale (administrativ, juridic, politic, sportiv etc.), clişee ale limbii de lemn de ieri şi de azi ori referinţe livreşti (citate celebre, titluri de opere literare, filme, melodii, dictoane latineşti etc.) − nimic nu scapă tirului concertat al ziariştilor. Mânuitori experimentaţi ai „grefelor textuale” operate pe corpul expresiilor fixe, ei creează în această manieră, pe lângă antifraze, calambururi, eufemisme ironice, şi nume / semnături fictive. În acest sens, am remarcat preferinţa jurnaliştilor pentru substituţia unor elemente în *porecle existente în limbajul colocvial*, ca: ***Reformista*** *biciclista* (Coana Miţa biciclista, 1997); *Nutzi, spaima* ***prostituţii*** (2008) / *Nutzi, spaima* ***constituţii*** (Nuţi, spaima p….., 1996 - 2010) ori în *cupluri consacrate*, precum: ***Nostradam*** *şi Eva* (Nostradamus + Adam şi Eva, 1996); *Mamiţica şi* ***dl. Zoe*** (Zoe Petre şi fiul + Mamiţica şi dl. Goe, personaje caragialiene, 1997); ***Dansel*** *şi Gretel* (dans + Hänsel şi Gretel, 2010, semnătura unei cronici la emisiunea „Dansez pentru tine”) ş.a. Cele mai frecvente substituţii sunt însă operate pe corpul *clişeelor lexicale sau culturale*, permiţând numelor proprii să achiziţioneze conotaţii variate de la caz la caz:

> ***Contabilul*** *de Monte Cristo* (contabil + *Contele de Monte Cristo*, roman de Al. Dumas,1997), *Copiii căpitanului* ***Flagrant*** (*Copiii căpitanului Grant*, roman de Jules Verne, 1996); *Bastonul de* ***Hrebenciuc*** (bastonul de mareşal, cuvintele lui Napoleon Bonaparte, 1996); *Urmaşilor săi* ***Văcăroi,*** *Nicu le lasă încă o moştenire* (Nicolae Văcăroiu + versul lui Ienăchiţă Văcărescu, 1997); ***Fandaxia*** *Gutenberg* (fandaxie + *Galaxia Gutenberg*, cartea lui Marshall McLuhan, 1999); *Umbra lui* ***Cozma*** *la Cozia* (Miron Cozma, liderul minerilor + *Umbra lui Mircea la Cozia*, poezie de Grigore Alexandrescu, 1999); ***Priboii*** *vechi şi noi* (Ristea Priboi, fost ofiţer de securitate şi politician + *Ciocoii vechi şi noi*, roman de Nicolae Filimon, 2002, apud

BDD-V864 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 12:47:45 UTC)

Uritescu, 2009:263); *Categoria **Croitoru**, haine grele* (Lucian Croitoru, desemnat pentru postul de prim-ministru + zicala „Bătrâneţe, haine grele”, 2009); *Categoria ţuică de **Prunariu*** (prună + Dumitru Prunariu, cosmonaut, 2009); *Neamul **Şmenăreştilor*** (şmenar + *Neamul Şoimăreştilor*, roman de Mihail Sadoveanu, 2010) ş.a.

Mai rar, am înregistrat nu substituţia, ci încrucişarea ludică a două sintagme fixate ce conţin nume proprii: ***Cocteil Ribbentrop-Molotov*** (Cocteil Molotov + pactul Ribbentrop-Molotov, 1998) ş.a. Dacă mare parte a structurilor nou create sunt relativ transparente ca semnificaţie (de ex. *Bastonul de **Hrebenciuc***, persoana numită este considerată adevărat şef al partidului), există totuşi şi minicontexte complexe al căror mecanism lingvistic şi extralingvistic de decodare este mai alambicat: de ex. *Categoria **Croitoru**, haine grele* nu stabileşte o relaţie de echivalenţă semantică între elementul substituit şi substituent (bătrâneţe – Croitoru), ci propune o nouă relaţie semantică între sensul originar al patronimului şi sintagma apozitivă vecină, impusă de un factor extradiscursiv (desemnarea lui Lucian Croitoru ca prim-ministru într-o situaţie politică foarte grea).

4.3. Grafii fanteziste

Nu în ultimul rând, ar trebui menţionate grafiile fanteziste ale numelor proprii, create, de regulă, prin aglutinări şi deglutinări ludice aleatorii, generatoare de calambururi, sugestii licenţioase ori semnificaţii strict contextuale:

Cocoşa Nelu (Coco Chanel, creatoare de modă, 1997), ***De Gol*** (De Gaulle, general francez, 1997), ***Dr. Ing. Bank*** (ING BANK, 1996), ***Premiile Pulitză*** (Premiul Pulitzer, 1996), ***Reporterre-à-terre*** (reporter + terre-à-terre)***, Pif et Herr Cul*** (Pif et Hercule, 1997), ***Cio Fi Laei*** (Ce-o fi la ei?, 1997), ***Emilé Con Stantinescu*** (Emil Constantinescu, 1997)***, E-mail Constantinescu*** (1996), ***Proorock*** (proroc)***, The Brele*** (zăbrele, 1996) ş.a.

5. *În loc de concluzii*

În limitele prezentului articol, am încercat să demonstrăm funcţiile pragmastilistice complexe pe care le asumă numele proprii în discursul jurnalistic al uneia dintre cele mai originale publicaţii de după 1989. Alături de tratamentul oral al numelor proprii ori de antonomază, trăsături mai generale ale presei româneşti actuale, poreclele, pseudonimele (semnăturile jurnaliştilor) şi creaţiile onomastice de tip ludic constituie marca distinctivă a *Academiei Caţavencu*. Ele sunt parte componentă a strategiei satirice generale a revistei, antrenând resurse complexe ale limbii, ce apropie stilul jurnalistic de creaţia literară.

BIBLIOGRAFIE

Candrea, Ion-Aureliu, 2001, *Iarba fiarelor. Studii de folclor*, Bucureşti, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, Academia Română, Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu”, cap. „Poreclele la români” (1884), pp. 149-208.

Cvasnîi-Cătănescu, Maria, 2006, *Retorică publicistică. De la paratext la text*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

Gary-Prieur, M.N., 1994, *Grammaire du nom propre*, Paris, Presses Universitaires de France.

Graur, Alexandru, 1965, *Nume de persoane*, Bucureşti, Editura ştiinţifică.

Jonasson, Kerstin, 1991, „Les Noms propres métaphoriques: construction et interprétation”, *Langue française*, n. 92, pp. 64-81.

Jonasson, Kerstin, 1994, *Le Nom propre. Constructions et interprétations*, Louvain-la-Neuve, Duculot.

Lyons, John, 1977, *Semantics*, vol. 1, Cambridge, Cambridge University Press.

BDD-V864 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 12:47:45 UTC)

Miron-Fulea, 2002a, „Numele proprii metaforice în limba română actuală”, în Pană Dindelegan (ed.), 2002: 337−348.
Miron-Fulea, 2002b, „Numele proprii metonimice în limba română actuală”, în Gabriela Pană Dindelegan (ed.), 2002: 349-362.
Miron-Fulea, Mihaela, 2005, *Numele proprii: interfaţa semantică-sintaxă*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.
Pană Dindelegan, Gabriela (ed.), 2002, *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.
Pîrvu, Ioana Cristina, 2008, *Arhitectura textului jurnalistic actual*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.
Roşca, Luminiţa, 2004, *Producţia textului jurnalistic*, Iaşi, Polirom.
Stoichiţoiu-Ichim, Adriana, 2006, *Creativitatea lexicală în româna actuală*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, cap. „Un procedeu complex: antonomaza”, p. 329−355.
Schapira, Charlotte, 2008, „Une définition doxale: les noms propres potentiellement métaphoriques”, http://publifarum.farum.it/ezine_articles.php?id=141, [rivista in linea *Publif@rum*, 15 dicembre 2008, Università degli Studi di Genova].
Tagliavini, Carlo, 1982, *Scritti minori*, Bologna, Patron Editore, cap. „Divagazioni semantiche rumene. Dal nome proprio al nome comune”, p. 89−159 (prima publicare în 1928, *Archivum Romanicum*, XII, p. 161−231) şi „Divagazioni semantiche rumene e balcaniche. Dal nome proprio al nome comune”, p. 217−267 (prima publicare în 1932, *Archivum Romanicum*, XVI, p. 333−383).
Tomescu, Domniţa, 1998, *Gramatica numelor proprii în limba română*, Bucureşti, Editura ALL Educaţional.
Tomescu, Domniţa, 2001, *Numele de persoană la români. Perspectivă istorică*, Bucureşti, Univers Enciclopedic.
Uritescu, N. Dorin, 1993, *De la chioşcari la vesternizare. Mic dicţionar de termeni actuali*, Bucureşti, Humanitas.
Uritescu, N. Dorin, 2009, *Fascinaţia numelui. Studiu al creaţiei lexico-semantice şi stilistice*, Bucureşti, Editura SAIS.
Zafiu, Rodica, 2001, *Diversitate stilistică în româna actuală*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.
Zafiu, Rodica, 2002, „Mărci ale oralităţii în limbajul jurnalistic actual”, în Pană Dindelegan (ed.), 2002: 399−430.

Proper Names, Nicknames and Ironic Pen Names in the Pages of „Academia Caţavencu”

Our article investigates the original use of proper names in one of the most prominent satirical journals in Romania. The examples cover the entire period of publication (1990−2010), and reveal a complex strategy in using both real proper names with connotative meaning, and invented ones with satirical intentions. A wide rage of procedures used in generating nicknames and pseudonyms are analyzed as part of the specific style of this journal.

BDD-V864 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 12:47:45 UTC)